

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-173-2-53>

**МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ РОБОТИ НАД САКРАЛЬНИМИ
ХОРОВИМИ ТВОРАМИ ЗІ СТУДЕНТАМИ НАВЧАЛЬНОГО
ХОРОВОГО КОЛЕКТИВУ**

Кищенко А. М.

кандидат педагогічних наук, викладач

Фаховий коледж «Універсум»

Київського університету імені Бориса Грінченка

Голян Х. В.

викладач

Фаховий коледж «Універсум»

Київського університету імені Бориса Грінченка

Кравченко С. С.

викладач

Фаховий коледж «Універсум»

Київського університету імені Бориса Грінченка

м. Київ, Україна

Сучасний період в історії України та освіти є зміною ціннісних орієнтирів. Проблема духовних цінностей на різних історичних етапах, в контексті різних філософських і наукових парадигм осмислювалася як організація світобудови, соціального життя та існування суспільства як складного ієрархічного утворення, становлення, розвитку і соціалізації особистості тощо. Особливої актуальності набуває формування духовних цінностей через вивчення вокально-хорового мистецтва в системі освіти. Хоровий сакральний спів як провідна форма духовної музики стає справжньою школою естетичного, морального і громадянського виховання всіх соціальних верств населення. Зміни, які відбуваються в соціально-політичному та культурному житті України, викликають актуалізацію такого пласту музичної культури як сакральна хорова спадщина. Ще у XVII ст., через розвиток "братських" об'єднань, виникали непрофесійні хори при братствах, в репертуарі яких переважали сакральні хорові твори.

На сучасному етапі однією з актуальних питань та завдань мистецької освіти є відродження духовності нації, пошук нових орієнтирів, нової системи цінностей. За останні десятиліття в нашій країні помітно зріс інтерес до релігійно-духовної культури, сакрального хорового мистецтва. Відроджуються вітчизняні національні цінності та

пріоритети, створюються Регентські школи, Школи Сакральної Музики, Факультети Церковного співу. Це обумовлено безліччю причин, зокрема тривожною соціально-культурною ситуацією сьогодення.

Історичний розвиток української сакральної музики охоплює понад одинадцять століть: з часів Хрещення Русі до наших днів. Від самого початку свого існування українська сакральна музика була носієм божественних смислів і частиною церковного мистецтва, вона входила до так званого храмового синтезу мистецтв разом із оригінальною архітектурою церков, образами святих на іконах, біблійними текстами, специфічними пахощами й ритуальними прикрасами, впливаючи на віруючих під час їх спілкування з Богом. Без перебільшення, можна стверджувати, що вся музика родом із Церкви. Сакральна музика була джерелом натхнення композиторів Й.Баха, Л.В.Бетховена, Й. Гайдна, Г. Генделя, В.А. Моцарта та ін. Саме на християнських цінностях базується творчість видатних письменників, філософів, педагогів, громадських діячів: Х. Алчевської, Г. Ващенко, Л. Виговського, О. Вишневського, Л. Глібова, М.Гоголя, Б. Грінченка, П. Драгоманова, М. Некрасова, І.Котляревського, І. Левицького, П.Мирного, С. Русової, Г. Сковороди, О. Сухомлинської, К. Ушинського, П. Юркевича та ін.

Нині українська та зарубіжна сакральна хорова музика займає особливе місце і в концертному репертуарі навчальних хорових колективів та в педагогічній практиці студентів спеціальності «Музичне мистецтво» освітніх закладів України. Звернення до творів духовного змісту вимагають спеціальних знань і особливої виконавської культури.

Основною проблемою в роботі хормейстерів, є передусім – незнання традиційного стилю сакральної музики, її жанрової приналежності, особливостей стилістики. Нерозуміння змісту піснеспівів веде до неповноцінного сприйняття і виконання сакральної музики, тому що стильова точність церковного твору залежать від осмислення змісту тексту. Інакше глибинний сенс її залишається недоступним. Спів є вищою ланкою православного богослужіння, що має значну структурно-композиційну та художню свободу. Змістом сакральних хорових творів є тексти «Ірмологія», «Осьмогласника», «Нового Заповіту», «Старовго Заповіту», «Псалтиря», «Часослова» та ін.

Особливого духовного, піднесеного стану вимагають псалми пророка Давида. Так, свідчення турбот про поширення й систематизацію співу знаходимо у «Апостольських постановках». Так, у кн. II, гл. 57 сказано: «... після двох читань із (старозавітних) книг будь-хто інший нехай співає псалми Давида, а народ нехай повторює голосно кінці віршів». Псалтир святого пророка і царя Давида – одна із священних книг Старого Заповіту, в грецькій та слов'янській традиціях, що

складається із ста п'ятдесяти одного псалма. «...У Псалтирі знайдеш ти незліченні блага, – говорить святий Іоанн Златоуст. – Ти впав у спокусу? – Знайдеш в ній найкращу розраду. Впав у бідність або нещастя? – Побачиш там велику втіху. Кожне слово там містить безмежне море думок». (*Свт. Іоанн Златоуст. Тлумачення на Послання до Римлян. Бесіда 28*).» Псалми пророка Давида були встановлені ще в апостольські часи, це перші жанрові різновиди піснеспівів, які є обов'язковими для виконання під час богослужіння. Апостол Павло акцентує увагу на духовному стані, зосередженості співака: *«Исполняйтесь Духом, глаголюще себе во псалмех и пениих, и песнех духовных, воспевающе и поюще в сердцах ваших Господеви»* (церк.-слов.) (Еф. 5, 19).

Основними особливостями церковних піснеспівів є сакральність, зміст, символічність, мова, приналежність до богослужбового кола, жанр.

Щодо виконання псалмів пророка Давида, варто звернути увагу на правила виконання церковних творів, а саме: фонетику церковнослов'янської мови, темп, агогіку, динаміку, фразування та ін. Фонетика псалмів має суворо відповідати нормам церковнослов'янської мови, яка є мовою богомислення і молитви. Ця величава мова є для нас священною, ніколи не вживаною в побуті, для вираження життєвих потреб. На ній здійснюється таємниче спілкування кожного православного християнина з Богом, мова православного богослужіння. Псалми мають бути святковими, звук строго зібраним, академічним, прикритим. Не припустима зайва пристрасність, емоційність, надмірна експресія. Слід пам'ятати, що православна музика має свою естетику, теорію, виконавські і композиторські традиції. У церковній традиції існують свої засоби акцентування, це передусім розспів, що чергує з речитативом: як правило розспівається початок і кінець фраз, там де стоять найбільш важливі, ключові.

За М. Камінською, важливим питанням церковного співу є співвідношення почуттєвості з релігійними нормами стриманості, а навіть деякої суворості. Сакральний спів гармонізує душевний стан людини, сприяє духовному зростанню особистості, перетворюється на аскетичну дисципліну, що спрямовує шлях людини до пізнання Бога [3]. За В. Медушевським «Інтонція мистецтва, головна його специфічна властивість, цілісно вбирає в себе енергії, діючі в суспільстві і що утворюють атмосферу життя. Фундаментом духовної фортеці культури не може бути лише світська музика. Світська музика має орієнтуватися на музику духовну як моральну опору» [6].

Яскравою сторінкою в історії навчання сакрального співу стала перша в Україні вища школа – Острозька академія. Тоді ж в Острозі

виник відомий серед східнослов'янських народів так званий «острозький наспів», попередник «київського», – вважає дослідник хорового мистецтва Я. Михайлюк [7].

Отже, на основі теоретичного аналізу і власних досліджень можна зробити висновки, які вказують на те, що сакральна хорова музика є високоморальним, дидактичним пластом, великою цінністю всього світового мистецтва, що змушує думати, співпереживати, аналізувати. Вивчення сакральної хорової музики є невід'ємним компонентом формування духовності студентів.

Література:

1. Валиахметова А. Н. Хоровое искусство как форма духовной культуры / Валиахметова А. Н. // Педагогика художественного образования: история, методология, практика. Ч. 1. – Казань: ТГПУ, 2011. – 519 с.
2. Добротолюбие избранное для мирян. Москва : Изд. Сретенского монастыря, 2010. 352 с
3. Камінська, М. М. Сакральне хорове мистецтво як один з чинників формування духовності студентів. *young* 63.11 (2018).
4. Майба О. К. Вокально-хоровий спів як засіб формування духовних цінностей у молодших школярів / О. К. Майба // матеріали Міжнародних науково-практичних читань пам'яті Анатолія Авдієвського (м. Київ, Україна, 23 березня 2017 р.). – С. 53-56.
5. Маріо М.Д. Виховання молоді засобами православної духовної музики у закладах освіти України (кінець XIX– початок XX століття) : автореф. дис ... кандидата пед. наук : спец. 13.00.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки / М.Д. Маріо; Харк. держ. пед. ун-т ім. Г.С.Сковороди. – Х., 2000. – 19 с.
6. Медушевський В.В. Внемлите ангельскому пению. Минск, 2000.
7. Михайлюк Я. Київська школа музики XVII ст.[Електронний ресурс] <http://dolya.org.ua/>.